

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1982. — Südostansicht der Kirche.

TISTRUP KIRKE

ØSTER HORNE HERRED

Sognet nævnes første gang ca. 1332 eller 1344.¹ I kirkelisten i Ribe Oldemoder (ved midten af 1300'rne) er kirken sat til en afgift på 4 skilling sølv (jfr. s. 1020f.). En sognepræst i Tistrup optræder 1461,² men senest 1538³ var sognet blevet *anneks* til Hodde kirke, med hvilken den har fælles ejendoms historie siden 1690, da kronen afhændede den til private (se s. 1469). Fra 1701 – indtil den overgik til selveje 1916⁴ – hørte kirken under Nørholm, fra 1742 slægten Teilmann. – Ved klokkeskatten 1528 måtte kirken afgive en klokke.⁵

Kirken ligger i den gamle Tistrup landsby, lidt

nord for stationsbyen. Bygningen er rejst på en højning i terrænet og har som naboer mod syd

og sydøst en række værdifulde, ældre huse: en firlænget gård, kroen og den gamle »Hodde og Tistrup sognes skole og degnebolig«, ifølge indskrifttavle opført 1783 af Nørholms ejer og kirkens patron Andreas Charles Teilmann. Skolebygningen, af mørkebrændte teglsten, udgør sammen med kirkens tranesmykkede pyramidespir og kirkegårdens Nørholmske indgangsparti (se ndf.) et smukt eksempel på vestjysk, godsejerinspireret bygningskultur fra 1700'nes reformperiode (sml. fig. 2).

Kirkegården har bevaret sine gamle skel i syd og vest, mens den er udvidet med et større areal mod nord i begyndelsen af 1900'rne⁶ og mod øst

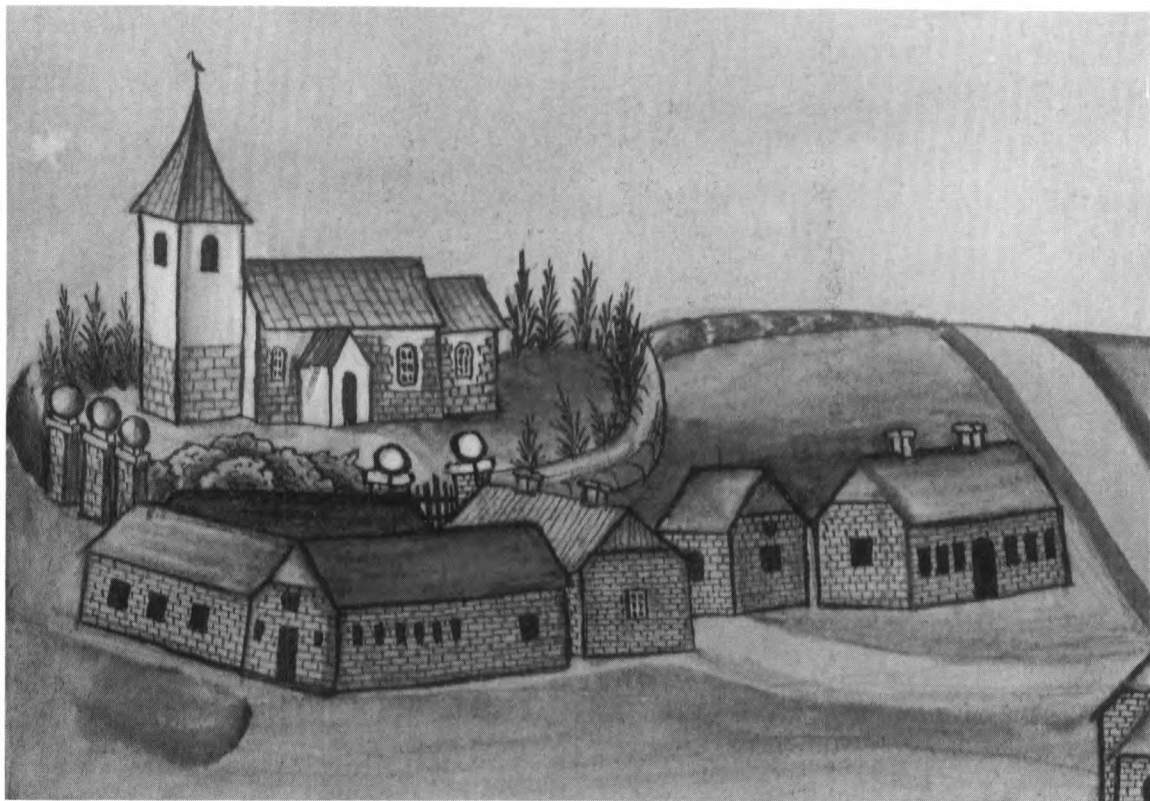

Fig. 2. Kirken og omgivende bygninger. Udsnit af mindeblad for Ane Christensen, †1863. Laveret tegning, signeret af Niels Hansen Uhd juni 1863. Ølgod Museum. — *Kirche mit umliegenden Gebäuden. Gedenkblatt für Ane Christensen, †1863, Ausschnitt. Lavierte Zeichnung, signiert von Niels Hansen Uhd, Juni 1863.*

o. 1950. De gamle jorddige i syd er udvendig sat af kampesten blandet med klumper af myremalm og slagger fra jernudvinding. I vest er

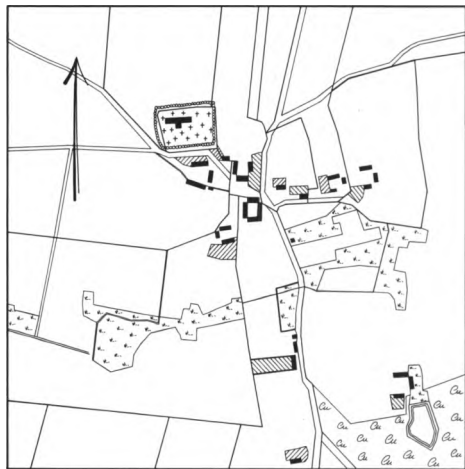

Fig. 3. Matrikelkort 1:10000. Kopieret 1817 af Storm, omtegnet 1865 af E. Schmidt. — *Katasterkarte.*

diget flyttet frem til landevejen og jordstykket mellem det nye dige og det gamle vestskel beplantet med træer. I nord og øst hegnes kirkegården af et bredt læbælte; inden for det søndre dige gror i øst en række birketræer, i vest en klippet tjørnehæk.

Indgangspartierne, fra o. 1770, er af den Nørholmske type, som kendes ved godsets andre kirker (sml. Torstrup, Hodde og Ansager): jerngitterfløje mellem svære, murede piller af mørkbrændte telgsten fra herregårdens egne teglværker,⁷ dækket af granitplader og stenugler over et hvidt gesimsled. *Hovedindgangen* (fig. 4) i syd består af køreport og ganglåde. En lignende ganglåde er bevaret på det gamle vestdiges plads, mens en port i det udflyttede vestdige er muret af nye sten under anvendelse af gamle dæksten og stenugler, der må stamme fra en norrø indgang. De to oprindelige indgangspartier, i syd og vest, er nænsomt restaureret 1982.

Fig. 4. Kirkegårdens hovedindgang, o. 1770 (s. 1494). NJP fot. 1986. — *Haupteingang zum Friedhof, um 1770.*

†*Indgange*. Fordelingen med en port med låge i syd og to låger («stetter») i kirkegårdens vestre og nordre side rækker tilbage til 1600'rne. At dømme efter et kirkesyn 1665⁸ bestod indgangene da af murede, teglhængte piller, mens selve porten synes at være en muret portal. De tre *†riste* under indgangene var muligvis af træ.⁹ 1688 købtes »nyt egetømmer i skoven til stette og rist for den nordre indgang«,¹⁰ og 1810 siges det, at tremmerne i nordre og søndre rist er rådne.¹¹ Den nordre stette manglede 1823 sit drejelige *†korstræ*.¹² – Under kirkens forfaldsperiode i begyndelsen af 1700'rne »led kirkegården vold og trækken af umælende bæster, eftersom dens porte, stetter og dige ligger ganske øde og nedfalden« (1716).¹³ – Synet bød 1864, at gangen over den græsklædte kirkegård »fra ligport til kirkedør« blev luget; en sti fra den vestre indgang skulle udvides til en gang af passende bredde.⁴ En lille skitse af kirken og kirkegården

1863 (fig. 2) er næppe nøjagtig, når det gælder indgangenes placering. Tegningen viser kirkegården beplantet med (gran)træer.

Et nyere *ligkapel* nordøst for koret er en nord-syd orienteret, hvidtet og teglhængt bygning med fire fladrundbuede og falsede vinduer i hver langside og en port i syd. Et *redskabshus* i læbæltet vest for tårnet er opført 1972 (ark. Gerhard Pedersen, Gårde) som afløser for en ældre redskabs- og toiletbygning.

BYGNING

Kirken er en romansk kvaderstensbygning, bestående af kor og skib, der er forlænget mod vest i tegl inden opførelsen af et senmiddelalderligt tårn. Også våbenhuset, foran syddøren, er formentlig tilføjet i senmiddelalderen, men stærkt ombygget 1925. Tårnet fik pyramidespir

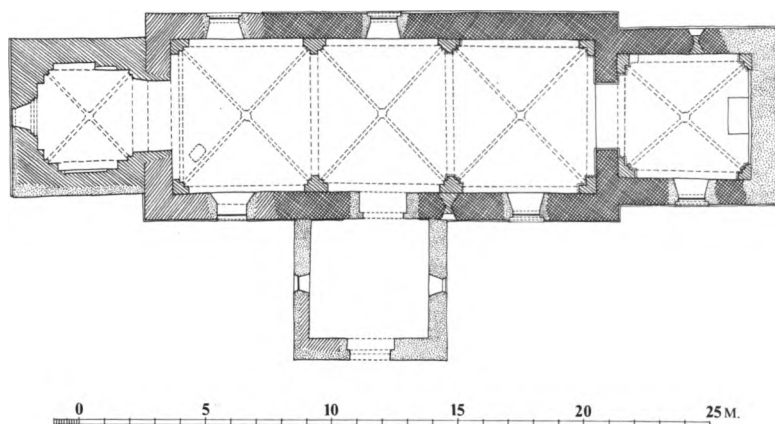

Fig. 5. Grundplan 1:300. Målt af Henrik Gram og Søren Gottfred Petersen 1981. Tegnet af Jesper Sort Hansen 1987. — Grundriss.

1740, korgavlen blev ommuret 1770. Orienteringen har mindre afvigelse til nord.

Materialer og teknik. De oprindelige afsnit, kor og skib, er opført af veltilhugne granitkvadre over en skråkantsokkel. Facaderne er formentlig betydeligt omsat (et romansk vindue samt norddøren, der var synlige 1886, er nu forsvundet). Skiftegangen er regelmæssig med forbandt mellem kor og skib, og som vanligt er de største formater brugt forinden, hvor det første, høje skifte dog stedvis er erstattet af to mindre. En del kvadre har kilehuller på tværs; en usædvanlig stor kvader i skibets sydside måler 95×113 cm.

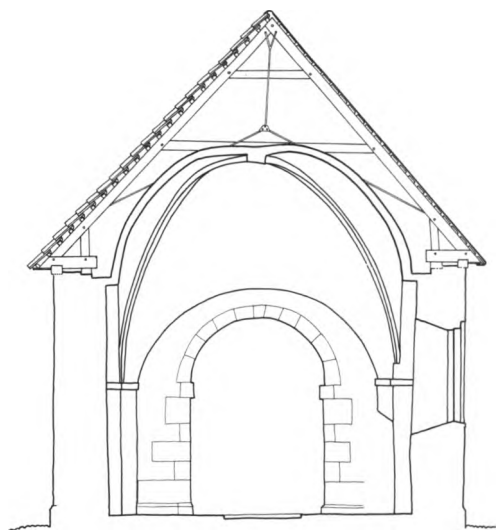

Fig. 6. Tværsnit 1:150 gennem skib set mod øst. Målt af Henrik Gram og Søren Gottfred Petersen 1981. Tegnet af Jesper Sort Hansen 1987. — Querschnitt durch Schiff nach Osten.

Et snit gennem skibets sydmur, fremkommet i forbindelse med orglets opsætning over våbenhuset 1925,¹⁴ viste, at den indvendige vægbeklædning består af nogenlunde lige store, delvis kløvede marksten, 20-25 cm høje, iblandet jernal og slagger fra jernudvinding. Murkernen udgøres af små rullesten i en ren, fast kalkmørtel. Vandrette skel giver et indtryk af arbejdets gang under kassemurens opstøbning; farvevariationer i mørtlen skyldes formentlig forskellige sandblandinger fra lag til lag.

Kun langmurene samt den kvaderklædte triumfmur er bevaret; korgavlen blev som nævnt ommuret 1770, og skibets gamle vestgavl er nedbrudt i forbindelse med kirkens forlængelse. Skibet synes oprindeligt at have været ca. 4 m kortere.

Af dørene, der med skibets udvidelse kom til at sidde midt i langmurene, er den nordre helt forsvundet. Sporet af den tilmurede åbning sås endnu ved Uldalls besøg 1886, og han beskriver døren som vandret afdækket med kvadersatte karme. Syddøren, der har haft en tilsvarende udformning, blev ødelagt ved en udvidelse 1925. Den ydre overligger var en retvinklet, glat kvader, 1,6 m lang og 52 cm dyb, med fals til nedre bagkant, der sammen med tilsvarende fals i de lodrette karme udgjorde døranslaget. Bygningens skråkantsokkel har muligvis tidligere løbet igennem under døren.¹⁴

To højsiddende, rundbuede og smigede *vinduer* er bevaret som udvendige blændinger, henholdsvis i korets nordside og skibets sydside. Begge har monolite overligger og sålbænksten.

Fig. 7. Kirken set fra nordvest 1982, mens den endnu var tækket med både bly og tegl. NE fot. — *Nordwestansicht der Kirche mit Dachdeckung 1982: Blei- und Ziegeldach.*

Skibets vindue har udvendig i smigen en om-løbende skråfas, kendt fra flere af Vardeegns kirker. Et romansk vindue i skibets nordside, uden overligger, var endnu kendeligt 1886. Ved våbenhusets ombygning 1925 fremkom granitdele af to romanske vinduer, hvoraf der blev dannet et vindue i våbenhusets østside, mens en overligger er indmuret i vest.

Indre. Den runde korbue, sat af kilehugne kvadre, har retkantede *kragbånd*, der springer frem i både øst og vest. Hele triumfmuren hviler på en omløbende skråkantsokkel. Gavlspidsen er nedtaget, muligvis 1770 i forbindelse med korgavlens ommuring. – Før hvælvenes indbygning, o. 1500-20, stod væggene groft berappede og hvidkalkede.

Ændringer og tilføjelser. Skibets vestforlængelse unddrager sig en nærmere datering. Den kan ligesom udvidelserne i Lunde og Nørre Nebel

(s. 1108 og 1185) være udført kort tid efter kirkens opførelse. Lige så sandsynligt er det dog, at forlængelsen er foretaget mod middelalderens slutning før hvælvslagningen og Liljemesterens udsmykning 1500-20 (skibets vestre hvælvfag hviler på indbyggede murpiller). Det senmiddelalderlige tårn kan være lidt yngre end hvælvbyggeriet, idet der en tid var adgang til skibets loftsrum via en lem i vestre hvælvfag. Også det ombyggede våbenhus er formentlig kommet til i senmiddelalderen.

Vestforlængelsens murværk synes bag puds og hvidtekalk overvejende at bestå af tegl i munkestensformat iblandet enkelte granitkvadre. I nord afbrydes den romanske skråkantsokkel 4,6 m øst for hjørnet, og i syd hviler murpartiet vest for våbenhuset på et retkantet sokkelskifte, idet den gamle hjørnekvader dog er flyttet ud.

De fire fag *krydshvælv*, ét i koret og tre i ski-

Fig. 8. †Kalkmalerier 1500-20. Udsnit af Liljemesterens ribbedekoration (s. 1501). Mogens Larsen fot. 1982. — *Gewölbmalereien 1500-20. Ausschnitt aus einem Rippenornament des Lilienmeisters.*

bet, er formentlig muret umiddelbart før de 1500-20 blev udsmykket med en kalkmalet dekoration af den såkaldte Liljemester (jfr. †kalkmalerier). Hvælvene er helt i egnens stil, hvilende på falsede vægpiller, runde, helstens

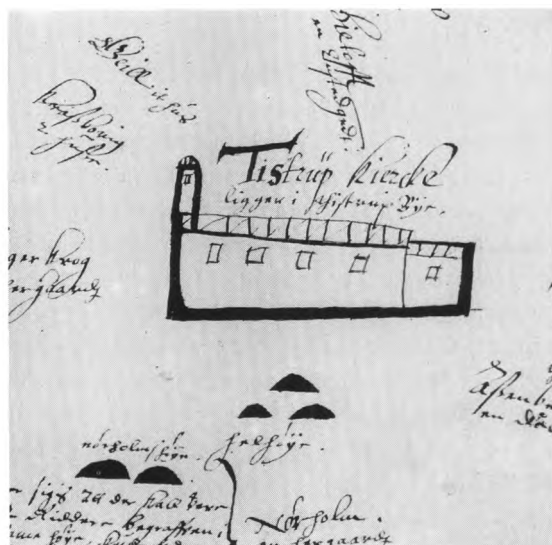

Fig. 9. Skitse af kirken og nærmeste omgivelser, tegnet af sognepræsten 1639 i indberetning til Ole Worm. RA fot. 1987. — *Die Kirche und ihre Umgebung; Skizze, gemacht vom Pfarrer in einem Bericht an Ole Worm, 1639.*

skjold- og gjordbuer og kvartstens ribber. Trods små forskelle er de fire fag sandsynligvis indbygget i én og samme omgang. Korhvelvet og skibets østre fag har enkle kragled; vestre gjordbue er falsat. En tilmuret †lem i vestre kappes søndre svikkel gav tidligere adgang til loftet. Skibets østre fag er ommuret 1713, efter at den søndre del var faldet ned under gudstjenesten, så »folk sprang af stolene« og der var »stor bulder under prædikenen«. ¹³

Tårnet ved det forlængede skibs vestende er rejst af munkesten over 4-5 skifter granitkvadre. Østsiden hviler på skibets vestmur, hvis gavlspids, aftrappet på østsiden, formentlig er ommuret i forbindelse med tårnbyggeriet. Tårnrummet, der åbner sig mod skibet med en rundbuet arkade, dækkes af et samtidigt krydshvælv. Væggene har spidsbuede spareblændinger, den vestre noget ommuret, muligvis som følge af en ændring af vinduet. — En fritrappel ved tårnets nordside leder op til en lille, fladbuet dør, som fører ind til mellemstokværket, der belyses af et vindue i nord og et i syd. Klokestokværket, med fladbuede glasmuller i øst, syd og vest, er ommuret »1740« (årstallet angivet med jerndrager i syd) under genanvendelse af de gamle teglsten. Ved denne lejlighed fik tårnet sit nuværende, svejfede pyramidespir med tømret gesims over store åbne bomhuller. Spiret, der er det første af fire, som i 1700'erne opsattes på de Nørholmske kirker (sml. Torstrup, Horne og Ansager), smykkes som de øvrige af en Teilmannsk trane (se vindfløj). Tårnet dækkedes tidligere af et †sadeltag med gavle i øst og vest. Nordsidens tagværk blev 1665 fornyet med fire spær, »hoveder« (spæresko) og »opstandere« (spærstivere). ⁸ Indtil ombygningen 1740 synes tårnet at have været støttet af tre piller, to ved den vestre side og et ved det nordvestre hjørne, muret 1717. ¹³

Våbenhuset foran skibets syddør, omtalt første gang 1665 som »Schriffehusitt« (skriftehuset), ⁸ er sandsynligvis opført i senmiddelalderen. Det blev stærkt ombygget og udvidet mod øst 1925 (ark. Aage Bugge, Varde) i forbindelse med orglets opsætning på loftet. Kun det sydvestre hjørne er delvis bevaret i det indre, hvor væg-

Fig. 10. Kirken set fra sydøst o. 1900, før våbenhusets ombygning. Fot. i Det kgl. Bibliotek. — Südostansicht der Kirche, um 1900, vor Umbau der Vorhalle.

gene er af marksten.¹⁴ I vestmurens ydre ses af det oprindelige kun en 2,4 m lang kampesten med en række ovale fordybninger fra en påbegyndt kløvning. De fornyede mure er klædt med genanvendte kvadre fra den gamle mur, heriblandt de ovennævnte, romanske vinduesten, brugt omkring vinduerne i øst og vest. Disse karmsten sad tidligere spredt i murværket. I muren indgår tillige nyhugne kvadre, hvoraf én er mærket »1925«. Enkelte gamle munkesten er brugt omkring den nye, brede, retkantede dør i sydgavlen, der har afløst en smallere, rundbuet. Huset, der er i blank mur med undtagelse af gavlspidsen, stod tidligere pudset og hvidtet, teglhængt som nu.

Vedligeholdelse og istandsættelser. Kirkens tilstand i årene efter svenskekrigene belyses af et syn, der på sognepræsten Jens Sørensens begæ-

ring blev foretaget 24. juli 1665 og samme dag indført i herredets tingbog. De fire synsmænd, alle lokale sognemænd: Thomas Lauridsen på Agerkrog, Knud Christensen, Hans Pedersen og Jens Jessen i Tistrup, fandt da, at fire spær på tårnets nordside var ganske forrådnede. Tårnets murværk var brøstfældigt, og det samme gjaldt gavlene på »den store og liden kirke« (skib og kor) samt på »skriftehuset« (våbenhuset). På skibets nordside ved tårnet manglede blytaget over to spærfag, i alt fem »opgange« med hver fem blytavler. Våbenhuset fattedes tagsten, og tagsten manglede også over kirkeporten og de tre stetter. Klokkeværket var ganske brøstfældigt både på tømmer og jern, »så man ved aldrig hvilken stund klokken nedfalder, når man den ringer«.⁸

Tag. Bortset fra våbenhuset, der vist altid har

Fig. 11. Indre set mod vest. NE fot. 1984. —
Innernes nach Westen.

haft tegltag, synes kirken indtil 1600'ernes slutning overalt at have været tækket med bly, der herefter gradvist afløstes af tegl, så bygningen – ligesom egne sølsig (de) Kirke (1752, †1790) overtog både tegl og bly. 1700¹⁵ var der tagsten på tårnet, der igen fik bly efter spirets opsætning 1740; og så sent som 1700¹⁵ var der endnu bly på kor og skib, men 1766 kun bly på skibets sydside og over nordsidens vestre ende.¹⁶ Således forblev det, indtil tagfladerne ved restaureringen 1982 overalt blev tækket med bly. To ældre *blyplader*, henlagt i skibets loftsrum og i tårnets klokkestokværk, er mærket »RT« (for Rosenørn-Teilmann) samt henholdsvis »1831« og »1839«.

Tistrup udsattes ligesom de øvrige Nørholm-

kirker for et almindeligt forfald i tiden omkring 1720.¹⁷ Tårnets reparation og ombygning 1740 blev udført, mens Steffen Nielsen Ehrenfeld til Endrupholm (†1741) var ejer. Efter hans død gif-

tede enken Maren Schultz sig 1742 med amtmand Christian Teilmann, hvis søn *Andreas Christian (de) Kirke* (1752, †1790) overtog godset og kirkerne 1749 og gjorde meget for deres vedligeholdelse. Hans navnetræk »ACT« og »1770« i korgavlen er opsat efter en ommuring af gavlen fra grunden det nævnte år. Muren opførtes af godsets egne sortbrændte teglstén, mærket med karakteristiske, lodrette fuger, der, som nævnt, tillige er anvendt i de samtidige portpiller. Søren Abildgaard noterede under et besøg to år senere, at kirken var repareret »ud- og indvendig, og alle hvælvinger overkalket, så Niels Krag's våben er der nu ikke mere tilsyne« (jfr. †kalkmalerier).¹⁸

En *istandsættelse* 1871 omfattede i første række det indre og udførtes af lokale håndværkere under ledelse af snedker Peder Nielsen i Lindingbro.⁴ Det er muligvis i denne forbindelse, at de

Fig. 12-13. †Kalkmalerier 1610. Udsmykning for Niels Krag til Agerkrog og hustru Jytte Høeg, formentlig udført i anledning af deres bryllup 1610 (s. 1502). Mogens Larsen fot. 1982. 12. Udsnit af midtfagets vestkappe. 13. Detalje af engel. — *Gewölbmalereien 1610. Ausschnitt aus einer Ausmalung für Niels Krag zu Agerkrog und seine Frau Jytte Høeg, wohl anlässlich ihrer Hochzeit 1610.*

nuværende fem fladbuede støbejernsvinduer blev indsat.

Som nævnt blev våbenhuset ombygget og skibets syddør udvidet 1925 (ark. Aage Bugge) i forbindelse med anbringelse af et orgel på våbenloftet, hvilket medførte et betydeligt indgreb i kirkens sydmur.

Efter en hovedrestaurering 1982-83 (ark. S.A.Aakjær) står kirken igen tækket med bly. Udvendig fremtræder den stadig med sin karakteristiske tårnprofil fra 1740. Kvadermurene står blanke, mens teglpartierne i korgavlen, omkring vinduerne, i skibets tilføjede vestende og på tårnet er hvidtet. Indvendig blev vægge og hvævl rensset for løstsiddende puds og kalk, og triumfvæggen blev igen hvidtet, efter at kvadrene siden 1880'erne⁴ havde stået blanke (jfr. fig. 26). I gulvet ligger gule, kvadratiske teglfliiser, under bænken er det træfjæl.

Korets tagværk er nyt, mens skibets egetømmer er omsat og de to lag hanebånd hævet i forbindelse med hvælvenes indmuring. De gamle spærfødder, der er afsavede loftsbjælker, holdes sammen af jerntrækbånd, muligvis anbragt 1871.

Varme. En ovn blev 1885 opsat ved korets

sydvæg. 1905 installeredes en kalorifer i skibets nordøsthjørne, som 1969 afløstes af et oliefyret varmtluftsanlæg.⁴

Vindfløjen over tårnspiret er en Teilmannsk trane, fornyet 1982 med en *vindfløj fra Torstrup kirke (nu i Esbjerg Museum) som forbillede (jfr. s. 1425 med fig. 11). En †fløjstang med trane er nævnt 1862⁴ og gengivet på tegningen fig. 2.

Et *solur* af kalksten med indhugget »1785«, i våbenhusets gavlf, er udført samtidig med tilsvarende ure i Torstrup, Horne og Hodde (jfr. s. 1474 med fig. 9).

†KALKMALERIER

I forbindelse med kirkens restaurering 1982 afdækkedes i skibets midtfag dele af kalkmalede hvælvdekorationer fra to perioder: 1) en udsmykning af den såkaldte Liljemester 1500-20, formodentlig udført umiddelbart efter hvælvbyggeriet, og 2) adelige våbenskjolde og indskriftfelter 1610. På grund af de dårlige afdækningsvilkår blev malerierne efter en undersøgelse og imprægnering igen overhvidtet.

1) 1500-20 (fig. 8). Af Liljemesterens velkendte

dekoration (jfr. Horne s. 1451) fandtes i midtfaget en lilje over vestre gjordbue og på ribberne sortgrå og røde sparresnit, ledsaget af røde krabbeblade. Liljemesterens hvælvudsmykning har formodentlig prydet hele kirken, i det mindste hele skibet.

2) 1610. Udsmykning med fædrene og mødrene våbener for Niels Krag til Agerkrog og hustru Jytte Høeg, antagelig udført i anledning af deres bryllup samme år. Dekorationen nævnes i Danske Atlas (1769), men blev overkalket i forbindelse med kirkens istandsættelse 1770.¹⁸ 1982 afdækkedes i *midtfagets vestkappe* et stort, okkergult firpafelt (fig. 12), indrammet af bleg-rødt bånd mod syd og mørkerødt bånd mod nord. I feltets øvre parti var under et arabesque-motiv med sorte versaler malet »anno 1610«. Uden om firpafeltet var med sort kontur malet en kartouche, ledsaget af masker og englehoveder (fig. 13), tegnet i rødt og med vinger delt af rødt og grønt. Omkring motivet sås spredte, røde blomster med grønne blade. – I *nordkappen* var et stort, rektangulært felt i tilsvarende kartoucheindramning. Af tre linier med sort frakturindskrift læstes dele af de to nederste som »...biurdig / derne oc«, en henvisning til Jytte Høegs fædrene og mødrene våbener, hvis omrids kunne skimtes gennem kalklagene umiddelbart over skjoldbuen. – Niels Krag's anevåbener har været malet i *sydkappen*, hvor en lignende udsmykning tegnede sig gennem kalken, således

Fig. 14. Altertavle 1764, maleren Anders Nielsen Windfeldts signatur (s. 1504). NE fot. 1984. — *Altar-bild 1764, Signatur des Malers Anders Nielsen Windfeldt.*

flere af våbenrækkens renæssanceformede skjolde, med hjelmklæderne udformet som ran-ker. Østkappen synes ikke at have været bemal-et.

Niels Krag, der fødtes på Agerkrog 1574, blev 16. september 1610 viet i Ålborg til Jytte Høeg Styggesdatter (født 1589), og det er sandsynlig-vis til minde om brylluppet, at Niels Krag lod hvælvet inden for indgangsdøren smykke med deres adelsmærker. Kirken rummede tillige et *†pulpitur* (se dette) med hans navnetræk; også prædikestolens himmel, opsat 1611, smykkes med Krag'ernes og Høeg'ernes våbener.

INVENTAR

Oversigt. Fra middelalderen stammer foruden den romanske granitdøbefont kun det senmiddelalderlige alterbord muret af jernalkvadre, som formentlig er genanvendt fra det romanske. Af kirkens renæssanceindretning er bevaret prædikestolen, et smukt billedskærerarbejde fra 1611, opsat af Niels Krag til Agerkrog, samt de lidt senere alterstager. Altersættet er udført 1796 af Bendix Gijsen i København, sygesættet 1835 af Wolfgang Petersen i Haderslev.

Efter restaureringen 1983 præges rummet atter af den charmerende og velbevarede rokokkoaltertavle fra 1764, malet af Anders Windfeldt og med paralleller i andre af Nørholms kirker. Den var 1898-1982 afløst af et altermaleri udført af Hans Agersnap efter Julius Paulsens »Kristus vandrer på Søen«.

Farvesætning. Altertavlen står med oprindelige klare rokokofarver, prædikestolen med en bemaling i hovedsagelig brune toner fra en istandsættelse 1940. Det øvrige inventar har en dæmpet farvesætning fra 1983. En almindelig nymaling er øjensynligt udført i 1700'erne, vel samtidigt med altertavlefornyelsen 1764, samt ved en istandsættelse 1871, da inventaret blev egetræsmalet.

Alterbord, senmiddelalderligt, men muret af genanvendte jernalkvadre, der formentlig stammer fra et ældre romansk højalterbord. Bordet måler 133 × 81 cm og er 111 cm højt, og det er på senmiddelalderlig vis bygget helt op imod korets østvæg. Det er opmuret af fire skifter jernal (iblandet lidt tegl) og afsluttes foroven af et rulskifte munkesten; en helgengrav findes øjensynligt ikke.¹⁹ Bordet står delvis berappet og kalket,

Fig. 15. Indre set mod øst. NEfot. 1984. — Inneres nach Osten.

skjult af et *alterpanel* af fyr fra slutningen af 1800'rne, 162 × 80 cm, 121 cm højt. Dets forside har to profilindrammede arkadefyldinger i enkle renæssanceformer, kortsiderne profilfyldinger. Bemalingen fra 1940, der svarer til prædikestolens, dækker en broget staffering fra 1900, da panelet frilagdes.⁴ Et ældre †*alterpanel* af fyr, $2\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{4}$ alen, dattes i 1862 sammenhængende rocaille-kartoucheværk med sirlige, brogede blomsterbuketter, som indrammer to scener af lidelseshistorien og et skriftfelt forneden. I hovedfeltet ses Nadveren, i topfeltet Kristi bøn i Getsemane. Begge motiver slutter sig i hovedtrækkene til fremstillingerne på Torstrup-tavlen, men nadverbordet er her firkantet med en let sidevendt, gestikulerende Kristus, og alle personerne fremtræder større og mere gennemført karakteriserede. Nadverfremstillingen flankeres af Moses (i nord) og Aron, stående på konsoller i kartoucheværket, og i skriftfeltet forneden læses med

der, af hvilke det ene betegnedes som gammelt.¹⁰ 1772 havde kirken netop af Andreas Charles Teilmann fået et nyt alterklæde svarende til Torstrup og Horne kirkers (s. 1426, 1452). 1862 omtales det som rødt med guldkant. Kasseret 1900, idet man ønskede alterpanelet frilagt (jfr. fig. 26).⁴

Altartavlen (fig. 16) fra 1764 er en illusionistisk

malet rokokotavle, signeret af maleren Anders Windfeldt. Den svarer næsten til hans syv år

ældre tavle fra Torstrup (s. 1426), der også må have været forbillede for den beslægtede altartavle i Hodde kirke (s. 1475). Tavlen fremstår som et glat, udsvejfet fyrrepanel, der udgøres af otte lodretstillede planker, samlet på bagsiden med tre halvt indkilede tværrevler. Bemalingen dattes i 1862 sammenhængende rocaille-kartoucheværk med sirlige, brogede blomsterbuketter, som indrammer to scener af lidelseshistorien og et skriftfelt forneden. I hovedfeltet ses Nadveren, i topfeltet Kristi bøn i Getsemane. Begge motiver slutter sig i hovedtrækkene til fremstillingerne på Torstrup-tavlen, men nadverbordet er her firkantet med en let sidevendt, gestikulerende Kristus, og alle personerne fremtræder større og mere gennemført karakteriserede. Nadverfremstillingen flankeres af Moses (i nord) og Aron, stående på konsoller i kartoucheværket, og i skriftfeltet forneden læses med

forgylt fraktur på sort bund: »Vor Herre Jesus Christus i den Nat, / der hand blev forraad ...« (1. Kor. 11,23-25) og derunder med skriveskrift signaturen: »Andr. Windfeld fec(it) / 1764« (fig. 14).

En rødbrun farve danner bund for stafferingen, der domineres af en klar cinnoberrød og pariserblå, mens rocaillerne står i grå, okkergule og røde toner. Bemalingen er usædvanlig velbevaret og klar efter en istandsættelse 1983, da tavlen genvandt sin gamle plads på højaltret.

Tavlen omtales 1768 som ganske ny, i »smukt arbejde og maling«,¹⁶ og Jacob Helms kalder staffagen effektfuldt og talentfuldt malet, »med livlige farver, malede snirkler, konkylier m.m.«. 1898 blev tavlen nedtaget og ophængt på tårnummets sydvæg, hvor den hang indtil den 1983 blev genopsat på altret.

Som *alterprydelse* 1898-1982 tjente et maleri af Hans Agersnap, udført 1898 som en kopi efter Julius Paulsens »Kristus vandrer på Søen«. Maleriet, i olie på lærred, havde fra første færd en indfatning i enkel klassicistisk stil med citat fra Matt. 14,27 (jfr. fig. 26). Den afløstes 1934 af et nyt rammeværk, en stor kasseformet opbygning med fire søjler og trepasbue over billedfeltet; på det predellaagtige fodstykke citat fra Joh. 15,9. Maleriet er 1982 indsat i en forgylt profilramme og ophængt i østfaget på skibets nordvæg. Rammeværket fra 1934 er deponeret på Hodde kirkes loft.

†*Altertavle*. 1716 omtales altertavlen som »ganske mør, og bogstavene afslidte«,¹⁰ og 1760 kaldes den gammel og slet, »bør at forbedres«. ¹³

Altersølv. Kirkens altersæt er udført 1796 af Bendix Gijsen i København. Den ganske enkle *kalk* (fig. 17) har cirkulær, aftrappet fod, linseformet skaftring og glat halvkuglebæger med profileret mundingsrand. På standkanten er med skriveskrift indprykket: »<Tistrup og> Hodde Kirkes Kalk vog 39 lod og Disk vog 10 lod, givet 1796. Kostede 62 Rd. 3 m. 12 s.«. Her ses endvidere Bendix Gijsens stempel (Bøje 1979 nr. 968), Københavns bymærke 1796, gardeinmærke for Frederik Fabritius samt månedsmærke for Vægtens tegn. Den tilhørende *disk* (fig. 20), tv. 15 cm, har indskrifter med gra-

veret kursiv. På fanen citat fra 1 Kor. 11,24-25, i bunden verset: »Ei hemmelig din Kierlighed! / Din Kundskab om vor svage Side! / Naar jordisk virksom Dyriskhed / Lar efterladen Siælen lide. / Da, Frelser, siger du: Husk Ven, / Jeg til Exempel lev'de lærte, / Paa Korset døende begiærte / Dit sande Vel og evigt Gavn; / Vil Du da vel i Lasters Favn / Din Gud Dig Selv og mig vanære?«. På undersiden Bendix Gijsens gentagne stempel.

Den omstændighed, at kirkens navn er tilføjet på kalkens indskrift, viser, at altersættet har været tiltænkt hovedsognet Hodde, efter at de to kirker i henved hundrede år havde måttet deles om altersølvet.²⁰ Tanken må have været, at Tistrup kirke i 1796 skulle have haft det gamle fælles altersæt fra 1696, Hodde det nye – men i stedet er det blevet omvendt (jfr. s. 1479). Efter Svenskekrigene havde kirken 1688 †*kalk og disk* af tin.¹⁰

Sygesæt (fig. 18), 1835, udført af Wolfgang Petersen i Haderslev og skænket af kirkeejeren Ingeborg Christiane Rosenørn Teilmann. *Kalken* 12 cm høj med cirkulær, aftrappet fod, der ligesom knoppen og det stærkt svejdede bæger smykkes af godronnering. På standkanten læses i graveret skriveskrift: »Givet af Stamherreinde Frøken v. Rosenørn-Teilmann Hodde og Thistrup Menigheder 1835«. Her ses tillige Wolfgang Petersens gentagne stempel (Bøje 1982 nr. 7074) samt Haderslevs bymærke. Tilhørende *disk*, tv. 7 cm, glat. Et ældre, formentlig oprindeligt *læderfutteral* hører til sygesættet.

Oblatæske og alterkande er af sort porcelæn med guldkors fra Den kongelige Porcelænsfabrik, tidligst nævnt 1862.⁴ En †*tinflaske* til altervin omtales 1688,¹⁰ og 1845 anskaffedes en sortlakeret †*alterkande* af blik med guldkors.²¹

Alterstager (fig. 19), o. 1625-50, balusterformede, nu 41 cm høje. Huller i fodskålens kant viser, at stagerne oprindeligt hvilede på tre tæer. Alterstagerne nævnes tidligst 1688;¹⁰ 1716 var tåen »løs og afstødt« på en af dem.¹³ Nyere *syvstage*.

Messehagel, o. 1900, med guldgaloneret rygkors og kanter, †*Messehagler*. Mens inventariet 1688 opfører en messehagel,¹⁰ manglede kirken

Fig. 16. Altertavle 1764, malet af Anders Nielsen Windfeldt (s. 1503, jfr. fig. 14). NE fot. 1987. — Altarbild 1764, - gemalt von Anders Nielsen Windfeldt. -

Fig. 17. Alterkalk 1796, udført af Bendix Gijsen i København (s. 1504). NE fot. 1984. — Kelch 1796, von Bendix Gijsen in Kopenhagen geschaffen.

Fig. 18. Sygesæt 1835, udført af Wolfgang Petersen i Haderslev og skænket af kirkeejeren Ingeborg Christiane Rosenørn-Teilmann (s. 1504). NE fot. 1984. — Krankenbesuchsgeräte 1835, von Wolfgang Petersen, Haderslev. Eine Stiftung der Patronin Ingeborg Christiane Rosenørn-Teilmann.

1716 hagel.¹³ 1767 fik kirken en ny messehagel, der 1772 omtales som skænket af Andreas Charles Teilmann og svarende til Torstrup og Horne kirkers fra 1765 (s. 1429, 1458).¹⁸ 1862 oplyses, at den var af rødt fløj med guld Kors, -kantning og årstal.⁴

Alterskranke, 1871, oval med støbejernsbalustre af egnens sædvanlige type, leveret af jernstøber Bjelke i Varde.⁴ Bemaling fra 1982 i gråtoner.⁴ †*Alterskranken* omtales 1862 som en skranke tværs over koret, af fyr, med læderbeklædt knæfald.⁴

Døbefont (jfr. fig. 11), romansk af rødlig granit, tilhørende egnens almindelige, glatkummede, vestjyske type (Mackeprang: Døbefonte, s. 165f., 407). Fonten er groft hugget, 94 cm høj, kummens tv. 78 cm. Søjlebasefoden har fire små hjørneknopper og en vulst ved overgangen til kummen, der har en enkel attisk profil, hvis øvre rundstav er erstattet af platte. Især på foden er der rester af kalk og bemaling; Jakob Helms glædede sig 1874 over, at fonten nu var »godt renset for overmalning«. Ved korbuens nordvange.

Dåbsfad, slutningen af 1800'erne, galvanoplastisk kopi af L. Vieths model, udført efter L. Frølichs tegninger 1857. Fadet måler 69 cm i tv. I bunden ses Kristi dåb, på fanen evangelisttegnene vekslende med fire scener: Syndefaldet, Syndfloden, Maria med barnet og Pinseunderet, hvortil knytter sig bibelcitater i frakturskrift. Signeret: »L. Frølich pinx./ L. Vieth sculp. 1857«. Fadet svarer til Hodde kirkes, †*Dåbsfæde*. Et »døbefad« nævnes 1716.¹³ 1829 manglede fadet,²¹ og et nyt brugt erhvervedes 1844, da der udførtes en træ-ramme til fadet, som ønskedes fortrinnet indvendig.²¹ Det omtales 1862 som et dåbsfad af kobber uden indskrift.⁴ *Dåbskande* fra 1909.⁴

Prædikestol (fig. 25), 1611, ifølge indskrift opsat af Niels Krag til Agerkrog; himlen med våben for såvel Niels Krag og hustruen Jytte Høeg som for naboherregården Nørholms herskab Hans Lange og Karen Strangesen. Prædikestolen er – som allerede bemærket af Jacob Helms – »megalegn«, og er muligvis udgået fra Claus Laurid-

sens værksted i Kolding.²² Den består af fem arkadefag, af hvilke de fire danner kurv, det femte en kort bro ved opgangen. Udbugende pilastre, smykket med kartoucheværk over lange semikolontegn, adskiller felterne, der rummer relieffer af tre evangelister, Peter og den opstandne Kristus. De indrammes af høje arkader, hvis profilerede bueslag med tunget kant bæres af kannelerede pilastre med profilkapitel. Fra opgangen ses: 1) (Fig. 21) Mattæus, som de øvrige evangelister vist siddende ved skrivepulten. Han vender sit hoved mod englen, der står bagved og griber i evangelistens kappe, samtidig med at den rækker blækhuset frem. 2) (Fig. 22) Markus, skåret efter samme forlæg, som Claus Lauridsen har benyttet 1619 på sandstensfonten i Kolding kirke.²³ Evangelisten ses frontalt, siddende under en baldakin med løven tittende frem under borddækket. 3) Opstandelsen. Kristus er vist alene, elegant trædende på sarkofagen og det væltede låg. Han løfter højre hånd velsignende og holder sejrsfanen i den venstre. Forneden er på sarkofagens gavl indskåret versalindskriften (fig. 24): »Anno 1611 lod e(rlig) oc wel b(yrdig) m(and) Nels Krag/ giør d(enne) predich s(tol)«. 4) (Fig. 23) Lukas, under en baldakin, siddende tænksom med den åbne bog, pen og blækhus foran sig på pulten. Ved siden af pulten stikker oxen hovedet frem. Relieffets nedre del følger øjensynligt et stik af Jacques de Gheyn,²⁴ mens ansigtets Lutherfysiognomi må være hentet andetsteds fra. 5) Peter stående med nøglen i højre hånd og en lukket bog i den venstre. Hans hoved, med langt krøllet hår og skæg, svarer til den opstandne Kristus' bortset fra en begyndende flensskaldethed. Over hjørnepilastrene har frisen små volutfremspring, under dem brydes postamentet af bøjlefremspring med semikolontegn og hængeknopper på undersiden. Svunget underbaldakin med ribber i stødene, hvilende på en spinkel bærestolpe. Læsepulten er vistnok fra 1700'rne, dækplanken stammer ligesom opgangen med fyldingspanel fra en istandsættelse 1940.

Himlen hænger som en lidt uregelmæssig ottesidet polygon over prædikestolen i skibets

Fig. 19. Alterstager, o. 1625-50 (s. 1504). NE fot. 1984. — Altarleuchter, um 1625-50.

Fig. 20. Alterdisk 1796, udført af Bendix Gijsen i København (s. 1504). NE fot. 1982. — Patene 1796, Bendix Gijsen in Kopenhagen.

Fig. 21-23. Prædikestolsfelter 1611 (s. 1507). 21. Evangelisten Mattæus. 22. Evangelisten Markus. 23. Evangelisten Lukas. NE fot. 1984. — Kanzelfelder 1611. 21. Der Evangelist Matthäus. 22. Der Evangelist Markus. 23. Der Evangelist Lukas.

sydøsthjørne. Den er påfaldende enkel med glat gennemløbende frise og fire kartouche-topstykker. Herpå ses (fra opgangen) våben for Niels Krag og for Jytte Høeg, et englehoved og våben for Hans Lange og for Karen Strangesen.²⁵ Mellem topstykkerne står kuglespir på hjørnerne, og himlens loft er glat med stjerne i midten.

Prædikestolens bemaling er udført 1940 af

Fig. 24. Udsnit af prædikestolsrelief, Opstandelsen. Sarkofagen med Niels Krag's stiftelsesindskrift 1611 (s. 1507). NE fot. 1984. — Kanzelrelief, die Auferstehung. Ausschnitt. Der Sarkophag mit der Inschrift des Stifters Niels Krag, 1611.

maler Stenholt-Jensen, der vistnok til dels har bibeholdt eller gentaget træk fra 16-1700'ernes stafferinger. Rammeværket er brunt og en sortbrun danner bund for postamentfelternes gule arabeskmotiver og frisefelternes versalindskrifter, der knytter sig til reliefferne nedenunder (fra opgangen): »S. Mattevs/ S.Marcvs/ Salvator Mvndi/ S.Lvcas/ S. Peter«. Lister og indfatninger er fremhævet med brogede farver og forgyldning, selve reliefferne står med en partiel farvesætning (karnation og lidt forgyldning), der formentlig går tilbage til en oprindelig, i 1700'erne opmalet, staffering. Også sviklernes englehoveder kan afspejle en renæssancestaffering (jfr. Horne-prædikestolen s. 1460).

Prædikestolen har oprindeligt stået med en delvis bemaling (en snedkerstaffering), der foruden relieffernes omfattede rødt og brunt på træværket. En opmaling og supplerings blev foretaget i 1700'erne, formentlig i forbindelse med altertavlefornyselsen 1764. Rammeværket synes herefter at have været rødbrunt, frisefelterne blå med mørkere blå marmorering, postamentfelterne umalede med cinnoberrød ramme. Også arkadernes pilastre har stået delvist i blankt træ, kun med lidt hvidt. Hjørnepilastre og lister var fremhævet med hvidt, blåt, rødt og forgyldning, og på underbaldakinen var cinnoberrøde

Fig. 25. Prædikestol 1611, ifølge indskrift opsat af Niels Krag til Agerkrog (s. 1506). NE fot. 1984. — *Kanzel mit Inschrift des Stifters Niels Krag zu Agerkrog, 1611.*

ornamenter på brun bund. De »forgyltde navne«, der 1768 nævnes på prædikestolen,¹⁶ har formentlig som de nuværende stået i frisefelterne.

1803 var prædikestolen løs og hældede ud fra muren,²⁶ og 1829 trængte den til øjeblikkeligt eftersyn, da der var »fare forbunden med dens benyttelse«.²¹ Opgangen omtales 1862 som en muret trappe med »trærækværk«.⁴ Den blev udskiftet med en støbejernstrappe 1874, samtidig med at prædikestolen blev overstrøget med egetræsfarve (jfr. fig. 26).⁴ Sin nuværende fremtræden har den i alt væsentligt fået 1940, idet der ved restaureringen 1983 kun er foretaget en snedkermæssig istandsættelse og en beskeden afstemning af bemalingen.

Stolestaderne stammer for bænkenes vedkommende fra istandsættelsen 1871,⁴ gavlene er fornyet 1940 i egnens karakteristiske ungrenæsan-

cestil. Bemalingen fra 1983 med gråt rammeværk, brune gavlfyldinger og rødilla ryglæn. Fem bænke i tårnrummet har endnu bevaret de gamle nygotiske gavle fra 1871, der ses på interiørbilledet fra o. 1900 (fig. 26). Disse fra første færd egetræsmaledede stolestader var ifølge Jacob Helms tegnet af arkitekt Christian Hansen og blev eftergjort i Horne kirke, hvor gavlene er bevaret (s. 1463).

fStolestader. 1689 blev der gjort seks skamler (stole) i kirken,¹⁰ hvis stader 1713 omtales som »temmelig ved magt«.¹³ 1760 behøvede stolene på pulpituret reparation (jfr. †pulpitur). 1768 nævnes 16 stader i skibets sydside,¹⁶ hvor mændene 1862 havde 19 åbne stader med ryglæn, mens kvinderne i nord havde 22 stader uden ryglæn.⁴

En præstestol i korets nordvesthjørne stammer fra 1871. Den har forneden spidsbuefyldinger,

Fig. 26. Indre set mod øst o. 1900. Fot. i KglBibl. — *Inneres nach Osten, um 1900.*

for oven åbent tralværk med drejede balustre svarende til den få år ældre (†)præstestol i Torstrup. Gråmalet. Før 1859 flankeredes alteret som vanligt på egnen af en †præste- og skriftestol (i nord) og en †degnestol. Dette år blev præstestolen forkortet, og degnestolen flyttet til korets sydvesthjørne. Begge kasseredes 1871.⁴

Et *skab* fra 1871, 135 × 110 cm, 192 cm højt, findes i præstestolen. 1768 omtales et blåmalet †*skab* til alterklæderne, der indtil 1859 stod i korets sydvesthjørne.²¹ Det har øjensynligt afløst en †*kiste* til altertøjet, nævnt 1716.¹³

†*Pengeblokke*. 1828 behøvedes »tilsyn« med kirkeblokken,²¹ en »egeblok«, der 1871 udskiftedes med en fattigblok af støbt jern.⁴ En *kirkebøsse* er anskaffet 1963.⁴ 1862 omtales to †*pengetavler*, »blikkasser«, for gaver til husarme.⁴

Et *ipulpitur* må være opsat i begyndelsen af 1600'rne (mellem 1603 og 1624), da det 1766 omtales som gammelt »med navn påtegnet Niels

Krag til Agerkrog«.¹⁶ 1760 behøvede stolene på pulpituret reparation.¹³

Orgel, 1969, med syv stemmer, ét manual og pedal, bygget af Brødrene Bruhn, Årslev. Disposition: Manual: Gedakt 8', Spidsgamba 8', Principal 4', Rørfløjte 4', Blokfløjte 2', Mixtur II-III. Pedal: Subbas 16'. Tegnet af orgelbygger Poul-Gerhard Andersen. På pulpitur i syd over indgangsdøren; manualværkets orgelhus er indfældet i pulpiturbrystningen, og spillebordet anbragt fritstående bagved dette, †*Orgel*, 1925, med seks stemmer, ét manual og pedal, bygget af A. C. Zachariasen, Århus. Pneumatisk aktion. Anbragt over våbenhusets loft, med facade i skønvirkestil i en fladbuet murgennembrydning til kirkerummet. Spillebordet var sammenbygget med facaden, og organisten havde sin plads på et lille pulpitur

Salmenummertavler. 1) Slutningen af 1800'rne med kannelerede pilastre og skydenumre af træ,

90 × 68 cm, malet i grå toner. På triumfmuren. 2-3) 1963, 85 × 50 cm, med messing-cifre til ophæng. Hvidmalede, på skibets nord- og syd-væg.

Maleri, 1898, se alterprydelse.

Tre nyere *lysekroner* i renæssancestil hænger i skibet. To af dem er skænket af Tistrup Sangforening 1912 og 1916, den tredje 1933 af Niels Laugesen og hustru, Hauge.⁴

†*Ligbårens* fjernelse fra våbenhuset 1871 blev som i Torstrup, Horne og Hodde begrundet med, at man i stedet anskaffede bænke og knagerækker i våbenhuset.⁴

Klokke, 1911, tv. 90 cm, på slagringen relief-versalbånd: »Støbt af P. P. Meilstrup i Randers I. C. Rosenørn Teilmann 1853. Omstøbt 1911 af Christiansen & Schjønning Aabyhøj pr. Aarhus«. Hals og slagring har profilering. Ophængt i nyere vuggebom. †*Klokker*. 1) 1528 afleveredes ved klokkeskatten en klokke med jernfang på 2½ skippd. 7 lispd.⁵ 2) Nævnt 1665, da klokkeværket var så brøstfældigt, »så man ved aldrig hvilken stund klokken nedfalder, når man den ringer«.⁸ 1700 fandt synet klokken nedtagen, eftersom tårnet ikke kunne bære den. Klokken havde ikke været brugt i mands minde.¹⁵ Omstøbt 1730.²⁷ 3) 1730, støbt på foranledning af kirkeejeren Steffen Ehrenfeld.²⁷ 1841 førte fire sogneboere klage over, at klokken ikke kunne høres endog i kort afstand. Kirkeklokken havde en revne, og da den 1853 havde fået endnu én, blev den sendt til omstøbning.²¹ 4) 1853 med indskriften »Støbt af Meilstrup i Randers I. C. Rosenørn Teilmann 1853«,⁴ som efter klokken omstøbning 1911 er gentaget på den nuværende. *Klokkestolen* er gammel, af egetræ.

GRAVMINDER

Mindetavle (fig. 27), opsat 27. juli 1851 af sognets beboere over fem faldne i den slesvigholstenske krig 1848-50: Nis Nielsen Gaarde, †23. april 1849 i slaget ved Colding. Jens Christensen Quie, †6. juli 1849 i slaget ved Fredericia. Søren Marenssen Suorup, †25. juli 1850 i slaget ved Idsted. N. C. Jensen Hetofte, †25. juli 1850 i slaget ved Idsted. Niels Nielsen Chistrup, †11. november 1850 på lazaretet i Slesvig. Gravvers.

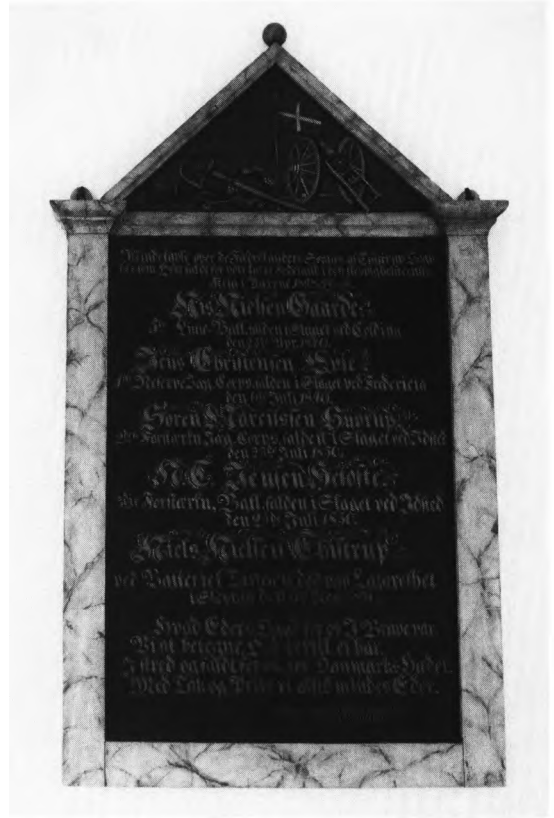

Fig. 27. Mindetavle, 1851, over faldne i krigen 1848-50 (s. 1511). NE fot. 1984. — *Gedenktafel über die im Krieg 1848-50 Gefallenen*, 1851.

Sortmalet trætavle, 178 × 100 cm, med gul frakturindskrift, indsat i glat, gråmarmorert ramme, afsluttet med trekantgavl, hvori der på gul bund er malet en opstilling af våben, dannebrogssflag og mindekrans. Ophængt på tårnets sydvæg.³⁰

Gravsten (fig. 28-31), 1592. Figursten over Dorte Då og hendes to ægtemænd Otte Clausen (Strangesen) til Nørholm †1571 og Ove Juel til Kjeldgård samt tre børn af 1. ægteskab. »Her neden for thenne steen / er begravnen erlig oc welbyrdige mand / Otte Clavsen til Nørholm, som døde vdi / Ribe den 7. dag septembris aar 1571 / medt hans kiere høstrv erlig og welbyrdige / frv Doreti Daa, som døde den □ dag □ / aar 1□, oc hendes anden hosbonde / erlig oc welbyrdige mand Offve Juull / til Kielgaard, som døde den □dag □ / aar 1□, oc 3 af salig Otte Clavsens

oc / Doreti Daas børn, som var 1 søn oc 2 dø-
ter«.

Den store, fornemme figursten er udført i en sort, blank kalksten (belgisk marmor?), 293×178 cm, med pilastre og en arkitrav, båret af en knækket ægge- og perlestav, indrammer i et hammerformet felt figurgruppen, Dorte Då, frontal, flankeret af Otte Clausen ved hendes højre side og Ove Juel ved hendes venstre, begge let vendt mod hustruen; alle har hænderne samlede i bøn. Hun bærer en højhalset, fodsid brokadekjole med tynde ærmer og flæsedede manchetter. Ansigtet indrammes af blomstret kyse og pibe-krave. I hendes svære halskæder hænger en signetring og en portrætmedaljon (Ove Juel?). Mændene er fremstillet påfaldende ens, med kort, kruset hår (Ove Juels let vigende) og fuldskæg, iført pladerustning og pibekrave. Deres brystharnisk prydes af de respektive våbener, Strangesen (tværdelt skjold) og Juel af Nørrejylland (stjerne over tre strømme); benskinner og skulderplader smykkes af bladværk og groteskhoveder (fig. 29). Ved deres fødder ligger to krydsende sværd. Mellem ansigterne to Jesumonogrammer. Arkitravens frise prydes af otte hjelmede våbenskjolde med Dorte Dås fædrene og mødrene aner,²⁸ et centralt placeret engle-hoved samt indskriften »Frv Dorrete Daa fern och mörn vabin«. Tilsvarende er pilastrene dekore-rede med hver otte hjelmede våbenskjolde med mændenes aner.

Gravskriften herunder flankeres af pilasterpo-stamenter med hjelme og korslagte stridshand-sker. Stenen krones af et perlestavsindrammet skriftfelt med skriftsted og datering: »Jeg ved at

Fig. 28. Gravsten, 1592, over Dorte Då, †1600, og hendes to ægtemænd Otte Clausen (Strangesen) til Nørholm, †1571, og Ove Juel til Kjeldgård, †1599 (s. 1511). NE fot. 1984. — *Grabstein, 1592, für Dorte Då, †600, und ihre Ehegatten Otte Clausen (Strangesen) zu Nørholm, †1571, und Ove Juel zu Kjeldgård, †1599.*

Fig. 29. Ove Juels benskinne med groteskhoved. De-talje af gravsten, 1592 (jfr. fig. 28; s. 1512). NE fot. 1984. — *Beinschiene Ove fuels mit groteskem Kopf De-tail eines Grabsteins, 1592.*

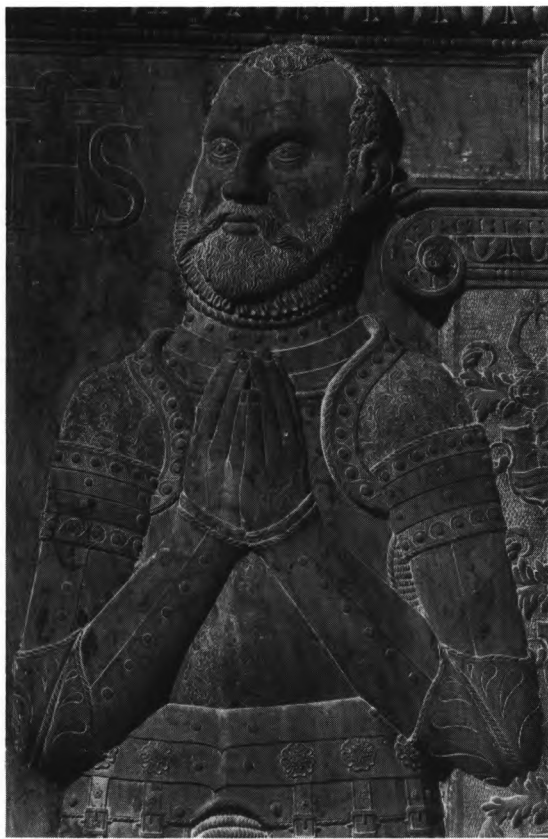

Fig. 30-31. Gravsten 1592. Detaljer af fig. 28 (s. 1511). NE fot. 1984. 30. Dorte Dā, †1600. 31. Ove Juel til Kjeldgård, †1599. — *Details des Grabsteins, 1592. Dorte Dā, †1600, und Ove Juel zu Kjeldgård, †1599.*

min Frelser leffver ... Job. XIX (25-27). Vdhvggen aar 1592».

Den fint bearbejdede sten, indmuret i korets nordvæg, er tilskrevet det såkaldte »jyske gravstensværksted«²⁹ og knytter sig især til Jakob Bjørns gravsten (†1596) i Ørsted kirke (Randers amt), hvor den samme særpræget løftede arkitrav genfindes. Dens opstilling som epitafium er efter al sandsynlighed oprindelig, da den gode bevaringstilstand viser, at stenen aldrig har været anvendt som ligsten i gulvet.

Kun Otte Clausen blev begravet i kirken (jfr. ndf.); Dorte Dā (†1600) og Ove Juel (†1599) blev gravlagt i Brande kirke (Vejle amt).

Et hvælvet, muret *gravkammer* fra renæssancetiden, i korgulvet foran alterbordet, blev 1925 kun skyndsomt undersøgt.¹⁴ I toppen af det fladspændte hvælv, muret af teglsten i størrelsen 28,5 × 13-13,5 × 8,5-9 cm, var brudt et lille

hul, hvorigennem det sås, at kælderens kunne rumme to voksenkister. Et ukendt antal stærkt forrådnede (†)kister har formodentlig rummet Otte Clausen Strangesen †1571 og dennes tre børn med Dorte Dā (jfr. gravsten).

Oplysningen i Hofmans Foundationer, 1759, at Niels Krag og Jytte Høeg (sml. †kalkmalerier) samt Christian Vind og Mette Krabbe skulle være begravet i kirken, er fejlagtig. De første blev begravet i Viborg domkirke, de sidste i Torstrup (jfr. s. 1437).

Kirkegårdsmonumenter. Syd for skibet står to *støbejernskors* med palmetdekorerede korsender, type 3 (jfr. s. 1487 med fig. 29). Ved foden gennembrudt akantusslyng, 131×77 cm.

1) O. 1842. Kirkesanger N. Horsbøll, *16. april 1791 i Horsbøll, Grindsted sogn, †2. febr. 1842 i Thistrup. Kursiv.

2) O. 1857. Kirkesanger Horsbølls hustru, Sid-

sel Poulsdatter, *20. marts 1798 i Grindsteddahl, †14. april 1857 i Bredho. Kursiv.

Et nygotisk *støbejernsgitter*, o. 1879, øst for ko-ret, indhegner et gravsted for I. W. Mylord. Gitteret, 1 m højt, er ifølge skilt på støbejernssokkel støbt af »Ludvigsen & Herman, Nørrebro nr. 39« (København). I gitterfagene er indskrevet firpas med fransk lilje-ornamentik.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s. 50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprotokol 1862ff. – *LA Vib.* Øster Horne herreds tingbog 1665. Ribe bispearkiv. Regnskabsbog for Tistrup kirke 1688-90.

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske landsbykirker VII, 1886, s. 9ff. – *Notebøger.* Søren Abildgaard VIII, 16f. (1772). – *Indberetninger.* Jacob Helms 1874 (bygning, inventar, gravminder). Christian Axel Jensen 1925 (bygning, gravkammer), samme 1925 (figursten). Mogens Larsen 1982 (kalkmalerier, inventar). Jens Johansen 1983 (altertavle). Robert Smalley 1983 (kalkmalerier). Ebbe Nyborg 1986 (inventar).

Tegninger og opmålinger. *NM2.* Tegning af figursten ved Søren Abildgaard 1772. Tegning af døbefont ved E. Rondahl 1896. Opmåling af skibets syddør ved Aage Bugge 1925. Plan og snit af bygning 1939 samt opmåling af prædikestol og stolegavl 1940 ved Aage Bugge. Plan og tværsnit af bygning ved Henrik Gram og Søren Gottfred Petersen 1981. – *RA.* Signaturagtig penneskitse af kirken i præsteindberetning til Ole Worm 1639.

Historisk indledning ved Michael H. Gelting, beskrivelse af bygning og kalkmalerier ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Vibeke Andersson. Redaktionen afsluttet nov. 1987.

¹ DiplDan. 3. rk. II, 114. Dateringen er usikker. -

² O. Nielsen: Gamle jyske Tingsvidner, 1882, s. 61. -

³ RA. Ribe bisp. 1538. Register på sognepræsters ejendom og rente udi Vardeyssell, s. 54-57. -

⁴ Synsprotokol 1862ff. -

⁵ RA. Reg. 108A nr. 21. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528-29. -

⁶ 1906 siges det i synsprotokollen (note 4), at kirkegården bør udvides 60 alen mod nord. -

⁷ Murstenene har lodrette riller midt i siden og enden, et kendemærke for de Nørholmske teglværker. Flere sten, bl.a. i pillernes hjørner, er usædvanligt lange. -

⁸ LA Vib. Ø. Horne hrd.s tingbog 1665 (B 82A.1), s. 19-20. Syn på Tistrup og Hodde kirke 24. juli 1665.

⁹ †Ristene manglede 1665 »træet og sprinkeler og 9 stænger, hver 3 alen lange« (note 8).

¹⁰ LA Vib. Ribe bispearkiv. Regnskabsbog for Tistrup kirke 1688-90 (C KRB 441).

¹¹ LA Vib. Ribe bispearkiv. Indberetninger og syn 1811-15 (C 4.709).

¹² LA Vib. Ribe stifts- og købstadsprovsti. Synsprotokol for kirker og præstegårde 1808-11 (C 36A.13).

¹³ RA (film 9780). Ø. Horne hrd. s provsti 1683-1768. Provstebroprotokol.

¹⁴ Indb. ved Chr. Axel Jensen 1925.

¹⁵ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1775 (C 4.189).

¹⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Præsteindb. til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4.775). -

¹⁷ LA Vib. Ribe bispearkiv. Ø. Horne hrd. 1680-1761 (C 4.83). -

¹⁸ Søren Abildgaard. Notebog VIII, 1772, s. 16f. -

¹⁹ Beskrivelsen bygger på C. A. Jensens indb. 1925. -

²⁰ Når kirkesynet i Tistrup 1716 påtalte, at kalk og disk manglede (jfr. note 13), skyldes det givetvis, at sættet opbevarede i hovedsognet. Jfr. i øvrigt tilsvarende delinger i Ho-Oksby (s. 1398) og Torstrup-Horne (s. 1456). -

²¹ LA Vib. Skast, Ø. og V. Horne hrdr.s provsti. Synsprotokol 1828-91 (C 44.3-5). -

²² Se Merete Bergild og Jens Jensen: Asmild Klosterkirkes Altertavle, i Fra Viborg Amt 1984, s. 83. Her behandles også Niels Krags og Jytte Høegs øvrige stiftelser af kirkeinventar. -

²³ Se Tove Jørgensen: Skt. Nikolaj kirke i nyere tid, i Skt. Nikolaj Kirke i Kolding, Kolding 1987, s. 137f. med fig. 94. -

²⁴ Christie: Ikonografi II, side 211. -

²⁵ Våbnerne fremtræder henholdsvis med tre krager og skrådelt (Krag og Høeg) og med rose og tværdelt (Lange og Strangesen). Ældre fotografier (i NM2) viser topstykkerne i en anden rækkefølge (jfr. fig. 26). -

²⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirke- og præstegårdssyn 1803-4 (C 4.706). -

²⁷ Synsprotokol 1862ff. og korrespondance i NM2. -

²⁸ DaAtlats V, 736. -

²⁹ Identifikation af de enkelte skjolde i S. Manøe Hansen og H. K. Kristensen: Glimt fra Ribe amts fortid, Ølgod, 1973, s. 12-14. -

³⁰ Jensen: Gravsten, II, s. 268. -

³¹ Jfr. Høgsbro Østergaard: Vore faldne og døde i krigen 1848-49-50, i ÅrbRibe XII, 1948-51, s. 260ff. -